

Ernst Wigforss om socialism

Den socialdemokratiska partikongressen 1960 beslöt att vid sidan av det stora principiella partiprogrammet låta utarbета ett särskilt handlingsprogram, som skulle innefatta vad partiet tänker göra åt oss säga något årtionde framåt. I anslutning till detta beslut har Ernst Wigforss i Arbetet skrivit en artikelserie, som nu publicerats som broschyr under titeln *Är du socialist?* (Framtiden, 4:50). Wigforss ger en kort översikt av debattens historiska bakgrund från Kommunistiska manifestet till de senaste svenska programmen och tar därefter upp några allmänna problem kring det blivande handlingsprogrammet. Som alltid är Wigforss läsvärd och instruktiv genom sin kunskap, sin tankeskärpa och sin ärliga vilja att ställa väsentliga frågor.

Möjligen beror det på broschyrens begränsade syfte, möjligen på att författarens politiska syn något förändrats, allt nog, jag har aldrig läst en så försiktig, moderat, man frestas att skriva konservativ framställning av den svenska socialismens intellektuelle hövding. Här finns inte mycket av utopi i vanlig mening, utan snarare en samling reflexioner om hur man i dagens läge skall förfara för att producera anvisningar för arbetet på kort sikt. Endast några få sakproblem tas upp, närmast för att belysa de överväganden och svårigheter som möter i det programmatiska arbetet. Vad skall man ta först, vilka framtidslinjer av större format ("utopier", om man så vill enligt en av Wigforss tidigare upprägnade tankegång) skymtar framför de skilda förslagen? Som exempel nämns utbildningsfrågorna, familjefrågorna, närmast den gifta kvinnans ställning, stöd åt underutvecklade länder. Klara rekommendationer ges inte, men väl resonemang om motiv och syften kring skilda alternativ. Till tanken på en mera omfattande socialisering synes Wigforss — inom den snäva ram som han uppdrar för sina reflexioner — snarast stå skeptisk. De värderingsuttryck som används, rättvisa, jämlikhet, demokratisering, är så vaga att det, som Wigforss har alldeles klart för sig, behövs en rad definitioner eller utläggningar om dessa värderingar för att de skall bli riktningssgivande.

Wigforss börjar med ett avsnitt om den irritation mot den nuvarande välfärdsstaten som märks inte minst bland radikaler av utopiserande läggning; som exempel tar han Iris Murdochs första roman och hennes inlägg i den av

Ernst Wigforss (här tecknad av Erik Prytz) har givit ut en liten skriftdebatt "Är du socialist?" som Herbert Tingsten skriver om i denna artikel.

labours vänster utgivna skriften "Conviction" (1958). En massa bra saker har gjorts, det är utgångspunkten, men vi är inte nöjda ändå; "det här är inte vad vi tänkte oss då vi drömde om socialism". Låt mig tillägga att denna hållning inte är inskränkt till socialister; var och en som "drömt något" är väl desillusionerad över dagens sociala verklighet, även om

han är glad över allt som utträtats inom de lyckosamma demokratierna efter kriget.

En sak hos Murdoch som Wigforss citerar är helt enkelt "work is deadly" — "arbete är av ondo". Inte bara kräsna intellektuella utan nästan alla människor tycker väl att det mesta arbete som görs är olidligt ledsamt: att kontrollera en maskin, att ta upp betaltning på en spårvagn, att göra en rörelse i samband med tillverkning av knappar, att köra en buss, att föra en hiss, att servera på en krog. Det är, för de flesta, lättare att begripa det trivsamma, eller åtminstone uthärdliga, i att snickra hop ett bord, att laga ett par skor, att gräva i en åker. Kanske överdriver jag, liksom Lefty i Murdochs bok, men inte mycket. Hur skall saken klaras? Att göra det mesta arbete "meningsfullt" enligt Wigforss uttryck (utom som medel att uppehålla livet) synes otänkbart. Den ständiga omväxling som för Fourier kunde bli den stora utvägen är likaledes omöjlig att praktisera. Den enda lösningen synes vara att minska arbetet (utom för de små grupper som har ett trevligt yrke), och

vad skall man då hitta på för att fylla fritiden?

Ett LO-betänkande som Wigforss citerar utgår från att en god skolutbildning är bättre än en bil och vill i anknytning till denna sats öka den offentliga sektorn i ekonomin för att dirigera produktionen i värdefull riktning. Wigforss kommenterar med orden "att något tvingande argument mot den som föredrar bilen, ännu inte lär vara funnet". Naturligtvis har Wigforss rätt, men vi kan ju inte lägga ned rörelsen av brist på "tvingande argument", vi måste värdera för att leva. Och LO-synpunkten — Galbraiths synpunkt, kan man säga — blir alltmer väsentlig då den enskildes valmöjligheter inom ett visst materiellt område blir någorlunda tillgodosedda genom standardökningen. Det finns förvisso utrymme för denna synpunkt enligt mera allmänt godtagna jämlikhetsvärderingar: i USA är väl läget, trots rikedom, fortfarande ungefär det att låt oss säga 15 procent funderar på om de skall skaffa sig bilen X i 1962 års modell eller nöja sig med den gamla sextietan, medan 15 procent grunnar över om de skall låta barnen gå i läroverk. Men vad LO närmast menar är att även om alla har det bra och kan välja mellan X 1962 och ett extra universitetsår, måste staten uppmontra det goda och motverka det onda eller likgiltiga, kort sagt gå in för att folk skall lockas från materiella till andliga ting. (På tanken att genom inflytande av denna art man kommer över till något slags diktatur bryr jag mig inte om att gå in; redan att låta barnen läsa blir då ett slags diktatur, såsom också sades för hundra år sedan.)

Här finns utrymme för mycken diskussion och många reformer inom det demokratiska, icke-socialiserade välfärdsamhällets ram. I England har labour och liberaler gjort ansatser till en debatt — om nu nämnda och många andra ting —, men i Sverige har, kanske på grund av socialdemokratisens belåtenhet vid makten, inte mycket blivit gjort. Ernst Wigforss är en man som skulle kunna öppna fönstret — i denna och andra skrifter från senare år bara gläntar han på det.

HERBERT TINGSTEN

Rev. 27/8
v.g. so
sid. 18